

Folkhälsomyndigheten

Vägledning för egenkontrollprogram vid försäljning av tobaksvaror, elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare

Publicerad: 25 juni 2019

Uppdaterad: 28 oktober 2019

Innehåll

Om vägledningen	3
1. Egenkontroll och egenkontrollprogram	6
2. Märkning och produktpresentation	10
3. Ålderskontroll och synbar skylt	15
4. Identitets- och säkerhetsmärkning	19
5. Marknadsföring	22
6. Mängden tobak i en förpackning för vissa tobaksvaror	25
7. Rapportering av tobaksvaror och anmälan av nya tobaksvaror och elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare	27
8. Skyldigheten att informera och ge stöd till personalen	29
9. Om du inte följer lagen om tobak och liknande produkter	33

Observera att det är möjligt att ladda ner hela eller delar av en publikation. Denna pdf/utskrift behöver därför inte vara komplett. Hela publikationen och den senaste versionen hittar ni på www.folkhalsomyndigheten.se

Om vägledningen

Målgrupp för vägledningen

Denna vägledning är ett komplement till Folkhälsomyndighetens föreskrifter HSLF-FS 2019:20 om utformningen av egenkontrollprogram vid försäljning av tobaksvaror och elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare. Föreskrifterna anger vilka rutiner som ett egenkontrollprogram minst ska innehålla, och den här vägledningen beskriver vad rutinen bör beskriva.

Vägledningen riktar sig till dig som

- är detaljhandlare och säljer tobaksvaror, elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare
- är partihandlare som säljer tobaksvaror
- bedriver gränsöverskridande distansförsäljning av tobaksvaror, elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare.

Du måste alltid känna till vad som gäller enligt lag. Informationen i den här vägledningen är enbart tänkt att fungera som en hjälp för dig, och ersätter inte det som står i lagen. Det kan också finnas andra lagar eller andra myndigheters föreskrifter som du måste känna till. Folkhälsomyndigheten uppdaterar kontinuerligt innehållet men vi kan inte garantera att informationen i vägledningen alltid är helt aktuell.

Vägledningen riktar sig också till dig som är handläggare på kommunen och arbetar med prövning av försäljningstillstånd för tobaksvaror, tillsyn av tobaksförsäljning och tillsyn av försäljning av elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare. I slutet av varje kapitel finns en del som är särskilt riktad till dig som handläggare.

Läshänvisningar för detaljhandlare, partihandlare och dig som bedriver gränsöverskridande distansförsäljning

Egenkontrollprogrammet kan innehålla olika rutiner beroende på om du är detaljhandlare, partihandlare eller bedriver gränsöverskridande distansförsäljning, och därför behöver du kanske inte läsa om alla rutiner som finns i denna vägledning. Nedan följer därför en läshänvisning till vilka avsnitt du rekommenderas att läsa. Du kan dock behöva läsa fler kapitel om du bedriver flera olika typer av handel, till exempel både partihandel och gränsöverskridande distansförsäljning.

Detaljhandlare

Du som är detaljhandlare rekommenderas att läsa följande kapitel:

1. Egenkontroll och egenkontrollprogram
2. Märkning och produktpresentation

3. Ålderskontroll och klart synbar skylt
4. Identitets- och säkerhetsmärkning
5. Marknadsföring
6. Mängden tobak i en förpackning
7. Rapportering av tobaksvaror och anmälan av nya tobaksvaror, elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare
8. Information och stöd till personalen
9. Om du inte följer lagen om tobak och liknande produkter

Partihandlare

Du som är partihandlare rekommenderas att läsa följande kapitel:

1. Egenkontroll och egenkontrollprogram
2. Märkning och produktpresentation
4. Identitets- och säkerhetsmärkning
8. Information och stöd till personalen
9. Om du inte följer lagen om tobak och liknande produkter

Gränsöverskridande distansförsäljning

Du som bedriver gränsöverskridande distansförsäljning rekommenderas att läsa följande kapitel:

1. Egenkontroll och egenkontrollprogram
2. Märkning och produktpresentation
3. Ålderskontroll
4. Identitets- och säkerhetsmärkning
6. Mängden tobak i en förpackning
7. Rapportering av tobaksvaror och anmälan av nya tobaksvaror, elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare
8. Information och stöd till personalen
9. Om du inte följer lagen om tobak och liknande produkter

Läshänvisning för kommunala handläggare

Du som är kommunal handläggare ska bedöma om ett egenkontrollprogram är lämpligt för

verksamheten. I slutet av varje kapitel finns ett avsnitt som är riktat till dig, med ett antal frågor som är tänkt att hjälpa dig att göra dina bedömningar.

Ordförklaringar

I 1 kap. 3 § lagen (2018:2088) om tobak och liknande produkter finns definitioner av vad som avses med olika uttryck. I denna vägledning betyder dessa uttryck samma sak.

I vägledningen används vidare de här uttrycken:

- e-cigaretter – elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare (omfattar bara e-cigaretter innehållande nikotin)
- varor och produkter – tobaksvaror och elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare.

1. Egenkontroll och egenkontrollprogram

Syftet med egenkontroll och egenkontrollprogram

Ett stöd för dig som säljer tobaksvaror, elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare

Syftet med egenkontroll och egenkontrollprogram är att du som säljer tobaksvaror och e-cigaretter ska driva din verksamhet så att den kan leva upp till lagens krav.

Egenkontrollprogrammet kan fungera som en checklista för vad som krävs för att verksamheten ska följa lagen.

Underlätta kommunens tillsyn

Syftet med egenkontrollprogram är också att underlätta kommunens tillsyn av din verksamhet. Genom programmet får kommunen en bild av hur du arbetar för att följa lagstiftningen, och vid en tillsyn kan handläggarna exempelvis ställa frågor utifrån programmet.

Reglerna om egenkontroll och egenkontrollprogram

Du som säljer tobaksvaror och e-cigaretter ska bedriva så kallad egenkontroll. Det innebär att du själv ska kontrollera att försäljningen av varorna och produkterna följer de regler som finns för försäljningen. Reglerna finns i lagen (2018:2088) om tobak och liknande produkter. Det är till exempel förbjudet att sälja tobaksvaror och e-cigaretter till någon som är under 18 år. Den som säljer tobaksvarorna eller e-cigaretterna ansvarar för att kontrollera åldern om det är osäkert om köparen har fyllt 18 år. Egenkontrollen innebär att du som bedriver försäljning av tobaksvaror och e-cigaretter har egen tillsyn över att ålderskontroll sker i din verksamhet, och att du eller din personal inte säljer tobaksvaror och e-cigaretter till någon som inte har fyllt 18 år.

En del av egenkontrollen är att du ska ha ett egenkontrollprogram där det framgår vilka rutiner du och din personal ska arbeta efter för att följa försäljningsreglerna. Programmet är tänkt som ett stöd för dig och din personal, för att du som är ansvarig för verksamheten ska kunna säkerställa att försäljningsreglerna följs. Egenkontrollprogrammet är också ett viktigt dokument i den kommunala tillsynen samt vid kommunens prövning av tillstånd vid tobaksförsäljning.

Det är viktigt att egenkontrollprogrammet är

- aktuellt, och
- förankrat hos personalen.

Ett egenkontrollprogram som är lämpligt för din verksamhet

Egenkontrollprogrammet ska vara lämpligt för just din verksamhet. Det innebär att det ska vara anpassat efter till exempel storleken på verksamheten. Oftast behövs ett mer detaljerat egenkontrollprogram om du har en större verksamhet, till exempel många anställda, mycket extrapersonal, fler än en kassa eller ett stort utbud av varor och produkter, än om du arbetar

själv i en egen liten kiosk med en kassa. Det är viktigt att programmet beskriver de rutiner som ska stödja dig och din personal att följa försäljningsreglerna.

Även vid ett tillfälligt försäljningstillstånd ska det finnas ett egenkontrollprogram. Det ska då vara anpassat efter den verksamheten.

I Folkhälsomyndighetens föreskrifter HSLF-FS 2019:20 kan du se vilka rutiner ditt egenkontrollprogram minst ska innehålla. Observera att innehållet delvis beror på om du är detaljhandlare (säljer tobaksvaror och produkter till konsumenter) eller partihandlare, eller om du bedriver gränsöverskridande distansförsäljning.

Om du är detaljhandlare som även bedriver gränsöverskridande distansförsäljning måste du anpassa ditt egenkontrollprogram så att du har rutiner som du kan använda för båda försäljningssituationerna. Du kan också ha ett egenkontrollprogram för respektive försäljningssituation.

Grundkrav på egenkontrollprogrammet

Oberoende av vilken sorts verksamhet du bedriver ska du i egenkontrollprogrammet ange namnet på företaget och vilken verksamhet som det gäller för. Det är också lämpligt med kontaktuppgifter till den person som är ansvarig för verksamheten. Då är det lättare för tillsynsmyndigheten att komma i kontakt med dig.

Det egenkontrollprogram som bifogas en tillståndsansökan, anmälan eller registrering ska vara skrivet på svenska eller engelska.

Egenkontrollprogrammet ska följas upp och uppdateras

För att egenkontrollprogrammet ska vara aktuellt måste det regelbundet följas upp och uppdateras.

Regelbunden uppföljning betyder att du minst någon gång per år kontrollerar att rutinerna fungerar och leder till en tillräcklig kontroll av din verksamhet. Du behöver också följa upp programmet om du eller din personal upptäcker att det inte ger tillräckligt stöd.

Du kan behöva uppdatera egenkontrollprogrammet, exempelvis om

- reglerna ändras
- utbudet av varor eller produkter ändras (till exempel om utbudet minskar eller ökar och du börjar sälja fler eller färre sorters varor eller produkter)
- egenkontrollprogrammet inte fungerar som det stöd det är tänkt att vara.

Detta är några exempel på när egenkontrollprogrammet kan behöva uppdateras.

Avvikelser

Du ska ha kontroll över din försäljning och se till att din personal följer reglerna. Det är viktigt att du åtgärdar eventuella brister. Om reglerna i lagen om tobak och liknande produkter eller anslutande föreskrifter inte följs kan kommunen besluta om administrativa påföljder mot dig som näringsidkare för att du ska rätta till felen. (Se mer i kapitel 8 Vad händer om jag inte följer lagen

om tobak och liknande produkter) Som ett stöd för dig själv kan du dokumentera vilka åtgärder du gjort, om en brist uppstår. Då blir det också lättare för dig att följa upp om bristen har rättats till.

Var ska egenkontrollprogrammet förvaras?

Det finns inga lagkrav på var ett egenkontrollprogram ska förvaras, men det är lämpligt att det finns på försäljningsstället så att det är lättillgängligt vid en tillsyn. Du som partihandlare kan gärna förvara egenkontrollprogrammet i den lokal där verksamheten sker.

För dig som vill läsa mer

Om du vill läsa mer om vad lagen och förarbetena säger om egenkontroll och egenkontrollprogram hittar du information här:

Lag

- 5 kap. 6, 7 och 17 §§ lagen (2018:2088) om tobaksvaror och liknande produkter

Föreskrifter

- Folkhälsomyndighetens föreskrifter om utformningen av egenkontrollprogram vid handel av tobaksvaror och elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare, HSLF-FS 2019:20

Förarbeten

- Regeringens proposition 2017/18:156, Ny lag om tobak och liknande produkter, sid. 65.
- Regeringens proposition 2016/17:132, Genomförande av tobaksproduktdirektivets bestämmelser om e-cigaretter, sid 60 f. och 96.
- Regeringens proposition 2004/05:118, Tobakskontroll – genomförande av WHO:s ramkonvention om tobakskontroll m.m. sid. 46 f. och 58.

Vägledning till handläggare

Lämpligt och uppdaterat egenkontrollprogram

Ett för verksamheten lämpligt egenkontrollprogram

Egenkontrollprogrammet ska vara anpassat efter verksamhetens art och storlek. Det går därför inte att detaljerat beskriva hur rutinerna ska se ut i ett lämpligt egenkontrollprogram. Ett program som gäller för en större verksamhet kan behöva vara mer detaljerat än ett som gäller för en mindre verksamhet.

Egenkontrollprogrammet ska minst innehålla de rutiner som framgår av Folkhälsomyndighetens föreskrifter HSLF-FS 2019:20, och det beror på typen av verksamhet – detaljhandel, partihandel

eller gränsöverskridande distansförsäljning. Rutinerna kan behöva anpassas efter de olika verksamheterna, och om näringsidkaren bedriver flera av dessa typer av verksamhet måste egenkontrollprogrammet anpassas efter det.

När du bedömer rutinerna i egenkontrollprogrammet kan du ta hjälp av dessa frågor:

- Vad är det för verksamhet? (Detaljhandel, partihandel, gränsöverskridande distansförsäljning eller flera av dessa?)
- Är egenkontrollprogrammen anpassat för den försäljningssituation som det ska användas i? Beskriver egenprogrammet till exempel hur ålderskontrollen utförs i respektive försäljningssituation om en näringsidkare både har en fysik butik och bedriver distansförsäljning?
- Vart i butiken är varorna och produkterna placerade i butiken? Är de exempelvis placerade i en automat utanför kassorna?
- Hur stort utbud av varor och produkter har verksamheten?
- Hur många kassor finns det?
- Har verksamheten mycket extra personal?
- Hur många anställda har verksamheten?
- Hur stor är personalomsättningen?
- Är det många unga som arbetar i verksamheten?
- Hur många ur personalen hanterar försäljningen?
- Är egenkontrollprogrammen anpassat efter verksamhetens storlek?

Ett för verksamheten aktuellt egenkontrollprogram

Egenkontrollprogrammet ska regelbundet följas upp och uppdateras.

- Hur aktuellt är egenkontrollprogrammet?
- Har egenkontrollprogrammet ändrats sedan den senast tillsynen?
- Vad var orsaken till att egenkontrollprogrammet ändrades?

Förvaring av egenkontrollprogrammet

Det framgår inte av någon lag eller förordning var ett egenkontrollprogram ska förvaras. Det är dock lämpligt att det finns på försäljningsstället så att det är lättillgängligt vid ett tillsynsbesök. En partihandlare kan gärna förvara egenkontrollprogrammet i anslutning till den lokal där verksamheten sker.

2. Märkning och produktpresentation

Rutinerna i ett egenkontrollprogram ska bland annat beskriva hur du som näringsidkare säkerställer att ni följer kraven på att endast sälja tobaksvaror och e-cigarett som är rätt märkta samt följer kraven på informationsblad och innehållsförteckning. Kraven på märkning, produktpresentation och innehållsdeklaration finns i lagen om tobak och liknande produkter.

Vad säger reglerna om märkningen?

Hälsovarningar på förpackningar till tobaksvaror

Förpackningar till tobaksvaror ska förses med hälsovarningar. Det betyder att förpackningarna ska ha texter som informerar om hälsoriskerna med att använda tobak samt information om rökavvänjning. När det gäller cigaretter, rulltobak och tobak för vattenpipa ska förpackningarna också ha kompletterande bilder med tillhörande bildtexter.

Förpackningar till tobaksvaror för rökning (exempelvis cigaretter och rulltobak) ska vara märkta med texten: *”Rökning dödar”*. Förpackningar för cigaretter, rulltobak och tobak för vattenpipa ska också vara försedd med följande informationstext: *”Tobaksrök innehåller över 70 cancerframkallande ämnen”*.

Förpackningar till rökfria tobaksvaror (exempelvis snus) ska vara märkta med informationstext: *”Denna tobaksvara skadar hälsan och är beroendeframkallande”*.

Hälsovarningarna ska vara på svenska.

Hälsovarningar på förpackningar till elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare

På förpackningar till e-cigarett ska det finnas hälsovarningar. Det betyder att förpackningarna ska ha texter som informerar om hälsoriskerna med att använda e-cigarett. Det ska stå så här på förpackningarna: *”Denna produkt innehåller nikotin som är ett mycket beroendeframkallande ämne”*.

Hälsovarningarnas placering på förpackningarna

Det finns också regler om var märkningen ska placeras och hur den ska vara utformad. Mer information om detta finns i 3 kap. 1 § förordningen (2019:223) om tobak och liknande produkter och i Folkhälsomyndighetens föreskrifter om utformningen av hälsovarningar och hälsovarningarnas placering på förpackning av tobaksvaror, HSLF-FS 2016:46.

När det gäller märkningens placering och utformning på förpackningar till e-cigarett finns reglerna i 3 kap 9 § förordningen (2019:223) om tobak och liknande produkter.

Dessa regler beskrivs inte närmare i denna vägledning, men en korrekt märkning ska också vara placerad och utformad så som det föreskrivs i förordningen och föreskriften för att varan eller produkten ska få säljas till konsumenter.

Förbjuden märkning på förpackningar till tobaksvaror

Märkningen på förpackningar till tobaksvaror får inte

- antyda att en tobaksvara är mindre skadlig än andra tobaksvaror
- innehålla information om halten nikotin, tjära eller kolmonoxid
- Likna ett livsmedel eller en kosmetisk produkt
- antyda att varan har miljöfördelar
- hänvisa till smak, doft eller tillsatser.

Förbudet mot att hänvisa till smak, doft eller tillsatser gäller inte snus.

Förbjuden märkning på förpackningar till elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare

Märkningen på förpackningar till e-cigaretter får inte

- antyda att en viss produkt är mindre skadlig än andra sådana produkter
- innehålla information om halten tjära eller kolmonoxid
- likna ett livsmedel eller en kosmetisk produkt
- antyda att en viss produkt har miljöfördelar
- hänvisa till doft eller tillsatser, utom när det gäller smaktillsatser.

Dessa förbud gäller också märkning på själva e-cigaretten.

Förpackningarna får inte antyda ekonomiska fördelar genom att innehålla tryckta kuponger, erbjudanden om rabatt, gratisutdelning, två varor till priset av en eller liknande erbjudanden.

Medföljande information till förpackningar för elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare

Förpackningar till e-cigaretter ska innehålla ett *informationsblad* med

- bruks- och förvaringsanvisning för produkten, där det omnämns att produkten inte rekommenderas för ungdomar och icke-rökare
- information om kontraindikationer
- varningar som vänder sig till specifika riskgrupper
- information om eventuella skadliga effekter
- uppgifter om beroendeframkallande egenskaper och toxicitet
- kontaktuppgifter till tillverkaren eller importören.

Bruksanvisningen ska innehålla lämpliga anvisningar för påfyllning. Den ska också ange bredden på tanköppningen så att konsumenterna kan avgöra om påfyllningsbehållarna och den elektroniska cigaretten är kompatibla. Vidare ska bruksanvisningen ange vilken typ av dockningssystem som är kompatibelt med den elektroniska cigaretten och påfyllningsbehållaren.

På förpackningar till e-cigarett ska det också finnas en *innehållsdeklaration* med

- en förteckning över alla ingredienser som ingår i produkten, i fallande viktordning
- uppgift om innehållet av nikotin i produkten och fördelning per dos
- uppgift om satsnumret
- en rekommendation om att förvara produkten utom räckhåll för barn.

Språkrav

Informationsbladet och innehållsdeklarationen ska vara skrivna på svenska.

Varför finns reglerna om märkning?

Tobaksbruk är förenat med hälsorisker, och för att minska användandet av tobaksvaror och e-cigarett är det viktigt att informera om deras skadeverkningar. Fakta på förpackningarna är ett sätt att nå ut med informationen till de som använder varorna och produkterna. Syftet med varningstexter är alltså att informera om tobakens och e-cigaretternas skadeverkningar och på så sätt minska konsumtionen.

Reglerna om produktpresentation finns för att skydda människors hälsa och säkerhet. Konsumenten får genom informationsbladet och innehållsdeklarationen information om e-cigaretten och om hur produkten ska användas så säkert som möjligt.

Det här bör din rutin innehålla

Av rutinen bör det framgå hur du som näringsidkare ser till att de varor och produkter som säljs till konsumenten är korrekt märkta. Det skulle exempelvis kunna ske genom att varorna och produkterna kontrolleras vid leverans till butiken och att felaktigt märkta varor och produkter inte läggs ut i butiken.

Av rutinen bör det också framgå hur du säkerställer att det inte säljs några varor eller produkter som ger intrycket att vara mindre skadliga än andra, hänvisar till doft m.m. eller saknar medföljande information såsom bruksanvisning.

Det är tillverkaren och importören som ansvarar för att märkningen på produkten är rätt och för att en felmärkt vara eller produkt märks om på rätt sätt. Du som säljer tobaksvaror och e-cigarett ansvarar för att du inte säljer felmärkta varor eller produkter till konsumenter.

Informationsblad ska finnas i styckförpackningar till e-cigarett, så i många fall kan du som detaljhandlare inte kontrollera innehållet genom att endast titta på förpackningarna. Samtidigt kan du rimligtvis inte behöva öppna varje förpackning som säljs. Det är därför endast när det finns särskild anledning att kontrollera förpackningen som du kan behöva se till att förpackningarna innehåller ett informationsblad. Av rutinen bör det därför framgå vilken beredskap du som näringsidkare har för att avgöra när en förpackning kan behöva kontrolleras. Ett exempel på när det finns särskild anledning skulle kunna vara om en kund har uppmärksammat dig om att förpackningen saknar informationsblad.

Exempel på vad rutinen kan innehålla

- Beskriv hur märkningen kontrolleras.
- Ge exempel på när kontrollen av informationsblad behöver göras.
- Beskriv vad du och din personal gör när en vara eller produkt saknar märkning eller är felaktigt märkt.

För dig som vill läsa mer

Om du vill läsa mer om vad lagen och förarbetena säger om märkning och produktpresentation hittar du information här:

Lag

- 3 kap. 1-6 §§ lagen (2018:2088) om tobak och liknande produkter

Förordning

- 3 kap. 1 och 9–12 §§ förordning (2019:223) om tobak och liknande produkter

Föreskrifter

- Folkhälsomyndighetens föreskrifter om utformningen av hälsovarningarnas placering på förpackning av tobaksvaror, HSLF-FS 2016:46
- Folkhälsomyndighetens föreskrifter om elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare, HSLF-FS 2018:41 (3 kap. 1 §)

Förarbeten

- Regeringens proposition 2017/18:156, Ny lag om tobak och liknande produkter, sid. 72, 139 f. och 180 f.
- Regeringens proposition 2016/17:132, Genomförande av tobaksproduktdirektivets bestämmelser om e-cigaretter, sid. 33 f. och 86 f.
- Regeringens proposition 2015/16:82, Åtgärder för ökad folkhälsa på tobaksområdet – genomförande av EU:s tobaksproduktdirektiv, sid. 36 ff. och 69 ff.
- Regeringens proposition 1992/93:185, om tobakslag, sid. 32 f. och 57 f.
- Regeringens proposition 1975/76:49 med förslag till lag om varningstext och innehållsdeklaration på tobaksvaror, sid. 9 f. och 21 f.

Vägledning till handläggare

Rutin för att säkerställa att förpackningarna till varor och produkter som säljs har korrekt märkning och innehåll

Av rutinen ska det framgå hur näringsidkaren säkerställer att de varor och produkter som säljs till konsument har rätt märkning. Förpackningarna måste ha hälsovarningar och de även ska vara korrekta, dvs. se ut på ett bestämt sätt. Förpackningarna får inte ha märkning som till exempel ger intrycket av att en viss vara är mindre skadlig än andra eller har miljöfördelar m.m. När det gäller förpackningarna till e-cigarett ska de innehålla ett korrekt utformat informationsblad och ha en innehållsdeklaration.

Informationsblad ska finnas i styckförpackningar till e-cigarett, så i många fall kan detaljhandlaren inte kontrollera innehållet genom att endast studera förpackningarna. Samtidigt kan han eller hon rimligtvis inte behöva öppna varje förpackning som säljs. Det är alltså bara när det finns särskild anledning att kontrollera förpackningen som detaljhandlaren ska behöva göra en sådan kontroll. Av rutinen bör det därför framgå vilken beredskap näringsidkaren har för att avgöra när en förpackning kan behöva kontrolleras. En särskild anledning skulle kunna vara när en kund har klagat på att informationsbladet saknas.

Bedömning av rutinen

Du ska bedöma om den rutin som beskrivs i egenkontrollprogrammet kan säkerställa att näringsidkaren följer de försäljningsregler som finns: att inte sälja felaktigt märkta tobaksvaror och e-cigarett och att inte sälja e-cigarett som saknar informationsblad och innehållsdeklaration.

När du bedömer rutinen kan du ta hjälp av dessa frågor:

- Hur säkerställer näringsidkaren att varor och produkter har korrekt märkning? (Är det genom att personalen får kunskap om korrekt märkning?)
- Kontrollerar näringsidkaren eller personalen att varorna och produkterna är korrekt märkta vid leveransen?
- Hur får personalen kunskap om hur varor och produkter ska vara märkta? (Detta kan framgå av rutinen för information och stöd.)
- Är det någon särskild ur personalen som ansvarar för att kontrollera produktmärkningen?

3. Ålderskontroll och synbar skylt

Krav på ålderskontroll

Vad säger reglerna om ålderskontroll?

Det är inte tillåtet att sälja eller lämna ut tobaksvaror och e-cigarett till någon som inte har fyllt 18 år. Det är den som lämnar ut varan eller produkten som ska försäkra sig om att åldern är uppnådd. Det kan också finnas anledning att anta att varan eller produkten kommer att lämnas över till någon som inte har fyllt 18 år, och då får den inte lämnas ut enligt lagen om tobak och liknande produkter.

Åldersgränsen gäller för både detaljhandel och gränsöverskridande distansförsäljning. Det betyder att köparens ålder ska kunna kontrolleras vid all försäljning, även när försäljningen sker genom automater eller via postorder, internethandel eller liknande. Kravet på åldersgräns gäller även för partihandlare.

Det är ditt ansvar som näringsidkare att organisera försäljningen på ett sådant sätt att personer under 18 år inte kan köpa varorna.

Varför finns reglerna om ålderskontroll?

Ett av lagstiftningens viktigaste syften är att förhindra att barn och ungdomar hamnar i ett tobaksbruk. Det är endast ett fåtal som börjar röka och snusa efter tonåren. Tobak innehåller nikotin som kan skapa ett starkt beroende som kan vara mycket svårt att bryta. Forskningen visar att tillgängligheten/åtkomsten till tobaksvaror har betydelse för när ungdomar börjar använda tobak. Det är därför ålderskontrollen är så viktig.

E-cigarett innehåller samma beroendekomponent som tobaksvaror, dvs. nikotin. Dessutom är e-cigarett i stor utsträckning utformade för att efterlikna tobakscigarett. De är också utformade på ett sådant sätt att användningen påminner om tobaksrökning. Lagstiftaren har därför valt att även e-cigarett ska omfattas av åldersgränsen och ålderskontrollen.

Det här bör rutinen innehålla

Du som näringsidkare ska se till att inga tobaksvaror eller e-cigarett lämnas ut till någon som inte har fyllt 18 år. Egenkontrollprogrammet ska beskriva rutinen för ålderskontroll. Som vägledning kan följande punkter användas:

Kontroll av legitimation i butik

Vid försäljning i butik ska kassapersonalen begära legitimation om han eller hon är osäker på kundens ålder. Ett riktmärke kan vara att alltid begära legitimation om kunden ser ut att vara under 25 år. Om han eller hon inte kan visa legitimation får tobaksvaran eller e-cigaretten inte lämnas ut.

Försäljning via internethandel och postorder

Även vid internethandel och postorder ska ålderskontrollen säkerställas.

Försäljning via varuautomat

Försäljning kan ske via varuautomat på ett försäljningsställe dit personer under 18 år har tillträde, och då ska personalen på försäljningsstället ha automaten under uppsikt så att ingen omyndig person ska få tillfälle att köpa tobaksvaror. Detta gäller främst de automater där varan betalas och lämnas ut i själva automaten. Även vid andra typer av varuautomater behöver du säkerställa att det inte är någon under 18 år som hämtar ut tobaksvaran.

Langning av tobak eller e-cigarett

En vara eller produkt får inte lämnas ut om det finns särskild anledning att anta att den kommer att lämnas över till någon som inte har fyllt 18 år.

Exempel på vad rutinen kan innehålla

- Beskriv rutinerna för ålderskontroll vid kassahantering.
- Ange om det finns en riktlinje för när kunden ska visa legitimation.
- Beskriv hur du eller din personal kontrollerar ålder vid försäljning via
 - internethandel
 - postorder
 - tobaksautomater.
- Beskriv hur varuautomaten är placerad i butiken eller rummet.
- Beskriv hur ni håller varuautomaten under uppsikt.
- Beskriv rutinen för att undvika langning.

Krav på synbar skylt om åldersgränsen

Vad säger reglerna om kravet på en klart synbar skylt?

På varje försäljningsställe ska det finnas en tydlig skylt med information om att det är förbjudet att sälja eller lämna ut tobaksvaror och e-cigarett till den som inte har fyllt 18 år. Skylten ska normalt placeras i anslutning till kassan och vara klart synbar, vilket till exempel innebär att den inte får vara dold bakom någonting.

Varför finns regler om en klart synbar skylt?

Syftet med skylten är att informera konsumenterna och därmed öka kunskapen om åldersgränsen och på så sätt även vara ett stöd för personalen vid ålderskontroll.

Det här bör rutinen innehålla

Du som säljer tobaksvaror och e-cigarett ansvarar för att det finns en tydlig och klart synbar skylt med information om att det är förbjudet att sälja eller lämna ut tobak eller e-cigarett till den som inte har fyllt 18 år. Av rutinen bör det framgå att ni har en skylt enligt ovanstående krav

och hur denna är placerad.

Exempel på vad rutinen kan innehålla

- Beskriv skyltens placering på försäljningsstället och hur skylten ser ut. Du kan exempelvis i rutinen infoga en bild på skylten eller skyltarna.

För dig som vill läsa mer

Om du vill läsa mer om vad lagen och förarbetena säger om ålderskontroll och skyltning hittar du information här:

Lag

- 5 kap. 18-19 §§ lagen (2018:2088) om tobak och liknande produkter

Förarbeten

- Regeringens proposition 2017/18:156, Ny lag om tobak och liknande produkter, sid. 199.
- Regeringens proposition 2016/17:132, Genomförande av tobaksproduktdirektivets bestämmelser om e-cigarett, sid 59 f. och 93 f.
- Regeringens proposition 2004/05:118, Tobakskontroll – genomförande av WHO:s ramkonvention om tobakskontroll m.m. sid. 20 f. och 57.
- Regeringens proposition 1995/96:228, Åldersgräns vid tobaksköp, sid. 17 f. och 25 f.

Vägledning till handläggare

Vägledning om ålderskontroll

Ålderskontrollen är viktig för att säkerställa att barn och ungdomar under 18 år inte får åtkomst till tobak eller e-cigarett och därmed riskerar att hamna i ett bruk av tobaks- och nikotinprodukter.

Rutinen ska innehålla information om hur näringsidkaren säkerställer att tobak eller e-cigarett inte säljs eller lämnas ut till den som inte har fyllt 18 år. Det finns flera sätt för en näringsidkare att sälja tobak eller e-cigarett, till exempel i butik, via internethandel och i en varuautomat. Rutinen ska vara anpassad efter näringsidkarens verksamhet.

Bedömning av rutinen

Du ska bedöma om den rutin som beskrivs i egenkontrollprogrammet rimligen kan säkerställa att näringsidkaren följer de försäljningsregler som finns: att personer under 18 år inte får köpa tobaksvaror och e-cigarett.

När du bedömer rutinen kan du ta hjälp av dessa frågor:

- Om varorna säljs via internet, hur har näringsidkaren säkerställt att det inte går att köpa varor om konsumenten är under 18 år? Hur undviks langning?
- Om varorna säljs via en automat, är det möjligt för en person som är under 18 år att köpa varorna?
- Har näringsidkaren tydligt beskrivit rutinerna för legitimationskontroll vid kassan?
- Finns det en plan för hur näringsidkaren undviker att langning sker?

Vägledning om klart synbar skylt

Rutinen ska innehålla information om hur näringsidkaren säkerställer att det finns en tydlig och klart synbar skylt med information om att det är förbjudet att sälja eller lämna ut tobak eller e-cigarett till den som inte har fyllt 18 år. Det finns inga exakta kriterier för hur skylten ska vara utformad, förutom att det tydligt ska framgå att det är förbjudet att sälja eller lämna ut tobaksvaror eller e-cigarett till den som inte har fyllt 18 år.

Bedömning av rutinen

Du ska bedöma om den rutin som beskrivs i egenkontrollprogrammet rimligen kan säkerställa att näringsidkaren följer de försäljningsregler som finns: att det finns en för konsumenter klart synbar skylt som upplyser om åldersgränsen för köp av tobaksvaror och e-cigarett.

När du bedömer rutinen kan du ta hjälp av denna fråga:

- Finns skylten i anslutning till kassan?

4. Identitets- och säkerhetsmärkning

Enligt Folkhälsomyndighetens föreskrifter 2019:20 ska ett egenkontrollprogram innehålla rutiner för hur du som näringsidkare säkerställer att styckförpackningar av tobaksvaror uppfyller kraven på identitets- och säkerhetsmärkning.

Vad säger reglerna om identitets- och säkerhetsmärkning?

Styckförpackningar till tobaksvaror ska ha en unik identitetsmärkning och en säkerhetsmärkning. Om förpackningen inte har en identitets- och en säkerhetsmärkning får tobaksvaran inte säljas till konsumenten. Reglerna om identitets- och säkerhetsmärkning på styckförpackningar till andra tobaksvaror än cigaretter och rulltobak börjar gälla den 20 maj 2024. Innan det datumet är det endast förpackningarna till *cigaretter* och *rulltobak* som behöver vara märkta.

Den unika identitetsmärkningen – spårbarhetsmärkningen

Den unika id-märkningen för styckprodukter, som genereras av id-utfärdaren består av 18 tecken. Till detta tillkommer datumstämpel om 8 tecken. Den totala längden på den unika id-märkningen är 26 tecken.

Följande delar ingår i den unika id-märkningen:

- Id-utfärdarens kod; 5 tecken (QCALL)
- Unikt serienummer; består av [a-z; A-Z; 0-9], totalt 9 tecken
- Produktkod, består av [a.z; A-Z; 0-9], totalt 4 tecken, koden gör det möjligt att fastställa
 - tillverkningsplats
 - tillverkningsanläggning (id-kod)
 - tillverkningsmaskin (id-kod)
 - produktbeskrivning (typ, märke, vikt, osv.)
 - avsedd återförsäljningsmarknad (land)
 - avsedd leveransväg (transport över gräns, första land efter tillverkning/import till EU)
 - i tillämpliga fall importören till unionen
- Tidsstämpel, format ÅÅMMDDhh, totalt 8 tecken, anger tidpunkten för tillverkningen enligt ovan.

Den unika identitetsmärkningen kan vara i form av Data Matrix, QR-kod och DotCode. Märkningen måste också innehålla en kod som kan läsas utan utrustning.

Övergångsregler för identitetsmärkningen

Cigaretter och rulltobak får säljas fram till den 20 maj 2020 trots att de saknar unika identitetsmärkning. Detta gäller om cigaretterna eller rulltobaken tillverkats i EU eller importerats till EU före den 20 maj 2019.

Säkerhetsmärkningen

Säkerhetsmärknings ska bestå av följande äkthetsdetaljer och dessa ska användas i kombination med varandra. Vissa detaljer är synliga och vissa detaljer behövs utrustning för att kunna se:

- Guilloche – ett ornamentiskt mönster bestående av två eller fler sammanflätade band tryckta i flera icke-standardiserade mönster. Synlig detalj.
- Optisk variabel tryckfärg – färgskiftande detaljer. Synlig detalj.
- Mikrotryck – ett tryck som använder mycket liten text som kräver förstoring för att kunna läsas. Delvis synlig detalj.
- Icke-fluorescerande papper som gör att UV-trycket, fluorescerande bläck, blir tydligare än på ett icke-fluorescerande papper. Delvis synlig detalj.
- Fluorescerande bläck, det vill säga UV-tryck, ökar i tydlighet vid användning av icke-fluorescerande papper men går att trycka på vanligt papper. Delvis synlig detalj.
- Anti-Stokes-tryckfärger som kan identifieras med handhållen utrustning. Osynlig detalj.

Övergångsregler för säkerhetsmärknings

Cigaretter och rulltobak som är tillverkade eller importerade till EU före den 20 maj 2019 får säljas utan säkerhetsmärkning fram till den 20 maj 2020. För andra tobaksvaror gäller detta fram till den 20 maj 2026.

Varför finns reglerna om identitets- och säkerhetsmärkning?

Syftet med reglerna om spårbarhets- och säkerhetsmärkning är att motverka den olagliga handeln med tobaksvaror. Reglerna finns i EUs tobaksprodukt direktiv och har gjorts om till svensk lag.

Den unika identitetsmärknings – spårbarhetsmärknings

Genom den unika identitetsmärknings är det möjligt att spåra tobaksvarorna och bland annat se var de är tillverkade, vilket datum de är tillverkade och leveransvägen från tillverkning till detaljhandeln.

Säkerhetsmärknings

Genom säkerhetsmärknings är det möjligt att kontrollera om en tobaksvara är äkta eller inte.

För dig som vill läsa mer

Om du vill läsa mer om vad lagen och förarbetena säger om identitets- och säkerhetsmärkning hittar du information här:

Lag

- 3 kap. 7 § lagen (2018:2088) om tobak och liknande produkter.

Föreskrifter

- Folkhälsomyndighetens föreskrifter om säkerhetsmärkning på styckförpackningar av tobaksvaror, HSLF 2019:4.

Förarbeten

- Regeringens proposition 2017/18:156, Ny lag om tobak och liknande produkter, sid. 109 ff. och 183 ff.

EU-rättsliga dokument

- Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/40/EU av den 3 april 2014 om tillnärmning av medlemsstaternas lagar och andra författningar om tillverkning, presentation och försäljning av tobaksvaror och relaterade produkter och om upphävande av direktiv 2001/37/EG.
- Kommissionens genomförandeförordning (EU) 2018/574 av den 15 december 2017 om tekniska standarder för inrättande och drift av ett spårbarhetssystem för tobaksvaror.
- Kommissionens genomförandebeslut (EU) 2018/576 av den 15 december 2017 om tekniska standarder för säkerhetsmärkning som ska tillämpas på tobaksvaror.

5. Marknadsföring

Rekommendationerna i detta kapitel är hämtade från Konsumentverket som ansvarar för tillsynsvägledningen när det gäller kommunernas tillsyn över bestämmelserna om marknadsföring.

Vad säger reglerna om marknadsföring av tobaksvaror på försäljningsstället?

Huvudregeln är att det är förbjudet att marknadsföra tobaksvaror. Däremot är det tillåtet med viss marknadsföring inne på försäljningsstället, till exempel neutral information om att du säljer tobaksvaror samt varulistor och prislister. Reglerna för marknadsföring av tobaksvaror finns i lagen om tobak och liknande produkter och i Konsumentverkets allmänna råd om marknadsföring av tobaksprodukter (KOVFS 2009:7).

Tillåtet med kommersiella meddelanden på försäljningsstället

Huvudregeln är att reklam och marknadsföring för tobaksvaror till konsumenter inte är tillåten.

Det är dock tillåtet att använda kommersiella meddelanden inne på försäljningsställen, till exempel varumärken, varulistor, prislister, reklamskyltar och affischer. Eventuella meddelandena som återfinns i butiken får inte vara påträngande, uppsökande eller uppmuntra till bruk av tobak.

På [Konsumentverkets webbplats](#) hittar du som näringsidkare information om hur meddelandena får vara utformade.

Placering av kommersiella meddelande på försäljningsstället

Kommersiella meddelanden på försäljningsställen ska placeras så att de, i den mån det är möjligt, inte kan ses utifrån. Det är alltså inte tillåtet med marknadsföring utanför försäljningsstället eller i skyltfönster. Kommersiella meddelanden om tobaksvaror bör bara finnas på den plats på försäljningsstället där tobaksvarorna säljs.

Förbjudet med marknadsföring av tobak till barn

Det är förbjudet med marknadsföringsåtgärder som tilltalar barn eller ungdomar. Det gäller även marknadsföring inne på försäljningsstället.

Förbjudet med gratisprover, erbjudande och tävlingar

Det är förbjudet med gratisutdelning av tobaksvaror eller presenter, erbjudanden om olika förmåner, rabatter och tävlingar vid köp av tobaksvaror.

Indirekt marknadsföring

Det finns även regler om så kallad indirekt marknadsföring av tobaksvaror. När du marknadsför en annan vara än en tobaksvara, eller en tjänst är det under vissa förutsättningar förbjudet att använda ett varukännetecken som, helt eller delvis, används för en tobaksvara eller som är

registrerat eller inarbetat för en tobaksvara.

Vad säger reglerna om marknadsföring av e-cigarett på försäljningsstället?

Det finns inga särskilda regler för hur e-cigarett får marknadsföras på försäljningsstället. Marknadsföringen måste dock följa de generella reglerna i marknadsföringslagen (2008:486) som säger att marknadsföring bland annat inte får vara vilseledande eller aggressiv. [Mer information hittar du hos Konsumentverket](#)

Varför finns reglerna om marknadsföring?

Restriktioner när det gäller reklam och marknadsföring är en av de viktigaste delarna för att motverka att försäljningen av tobaksvaror ökar. De allvarliga hälsoeffekter som tobaksbruket för med sig är väl kända. Lagstiftarna vill framför allt motverka att barn och ungdomar lockas till att börja använda tobak. Tobaksvarorna får på inget sätt skönmålas och eller framstå som mindre skadliga än vad de är.

Det här bör rutinen innehålla

Du som säljer tobaksvaror ska se till att reglerna för reklam och marknadsföring på försäljningsstället efterlevs. Tänk på att reglerna skiljer sig åt mellan tobaksvaror och e-cigarett.

Exempel på vad rutinen kan innehålla

- Beskriv hur ni säkerställer att kommersiella meddelanden i butiken följer reglerna. Ge gärna exempel på vilka kommersiella meddelanden som tillåts.
- Om ni använder kommersiella meddelanden i butiken, beskriv var dessa är placerade.
- Beskriv hur ni har säkerställt att det inte finns reklam i butiken som riktar sig mot barn eller ungdomar.
- Beskriv hur ni säkerställer att kunderna inte erbjuds gratisprover, rabatter, tävlingar eller liknande i butiken.

Vägledning till handläggare

Av rutinen ska det framgå hur näringsidkaren säkerställer att reglerna för reklam och marknadsföring följs på försäljningsstället. Tänk särskilt på att reglerna ser olika ut för tobaksvaror och för e-cigarett. Kontakta Konsumentverket om du behöver vägledning i hur marknadsföring får ske.

När du bedömer rutinen kan du ta hjälp av dessa frågor:

- Om det finns kommersiella meddelande i butiken, hur är dessa placerade?
- Har näringsidkaren beskrivit hur de garanterar att det inte finns någon reklam eller

marknadsföring som riktar sig mot barn eller ungdomar i butiken?

- Har näringsidkaren beskrivit vilken rutin de har för att kontrollera att det inte finns några gratisprover, rabatter, tävlingar eller liknande i butiken?

6. Mängden tobak i en förpackning för vissa tobaksvaror

Vad säger reglerna om mängden tobak i förpackningar för vissa tobaksvaror?

Till konsumenter får en näringsidkare bara tillhandahålla

- styckförpackningar med cigaretter som innehåller minst 20 cigaretter
- styckförpackningar med rulltobak som innehåller tobak som väger minst 30 gram.
- styckförpackningar med portionsförpackat snus som innehåller minst 20 portioner.

Det är därmed inte tillåtet att tillhandahålla konsumenter förpackningar som innehåller mindre mängd än detta för dessa typer av tobaksvaror. Det är exempelvis inte tillåtet att öppna en cigarettförpackning och sälja en cigarett i taget. När det gäller snusstockar och cigarettlimpor ska varje enskild förpackning i dessa uppfylla ovanstående krav.

Varför finns reglerna om mängden tobak i förpackningar?

Syftet med reglerna om mängden tobak i förpackningar till vissa tobaksvaror är att det inte ska vara möjligt att sälja styckevis till ett billigt pris. Detta lockar barn och unga att köpa varorna.

Det här bör rutinen innehålla

Rutinen ska innehålla en beskrivning av hur du som näringsidkare säkerställer att du eller din personal inte säljer förpackningar med mindre mängd än vad som anges.

Vägledning till handläggarna

Näringsidkaren ska säkerställa att det i verksamheten inte säljs förpackningar med mindre mängd cigaretter, tobak och snus än vad som anges i lagen.

När du bedömer rutinen kan du ta hjälp av dessa frågor:

- Får personalen veta att de inte får öppna förpackningar och sälja innehållet styck- eller portionsvis för cigaretter, rulltobak och portionsförpackat snus?
- Kontrollerar man att det på styckförpackningarna till cigaretter, rulltobak och portionssnus inte står att den innehåller mindre mängd än vad som är tillåtet?

För dig som vill läsa mer

Lag

- 5 kap. 14 § lagen (2018:2088) om tobak och liknande produkter.

Förarbeten

- Regeringens proposition 2017/18:156, Ny lag om tobak och liknande produkter, sid. 104 ff. och 198.
- Regeringens proposition 2015/16:82, Åtgärder för ökad folkhälsa på tobaksområdet – genomförande av EU:s tobaksprodukt direktiv, sid. 48 och 72.
- Regeringens proposition 2004/05:118, Tobakskontroll – genomförande av WHO:s ramkonvention om tobakskontroll m.m. sid. 20 f. och 57 f.

7. Rapportering av tobaksvaror och anmälan av nya tobaksvaror och elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare

Vad säger reglerna om rapportering och anmälan av tobaksvaror, elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare?

Rapportering av ingredienser i tobaksvaror

Tillverkare och importörer av tobaksvaror ska till Folkhälsomyndigheten lämna uppgifter om ingredienser och kvantiteter av dessa ingredienser i tobaksvaror.

Tobaksvaror som inte rapporterats till Folkhälsomyndigheten får inte tillhandahållas konsumenterna på marknaden.

Anmälan av nya tobaksvaror

Tillverkare och importörer ska anmäla nya tobaksvaror som de avser att tillhandahålla konsumenterna på den svenska marknaden till Folkhälsomyndigheten.

En ny tobaksvara som inte har anmälts till Folkhälsomyndigheten får inte tillhandahållas konsumenterna på den svenska marknaden.

Med ny tobaksvara menas en tobaksvara som inte tillhör någon av kategorierna cigaretter, rulltobak, pipetobak, tobak för vattenpipa, cigarrer, cigariller, tobak för användning i näsan eller tobak för användning i munnen.

Anmälan av elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare

Tillverkare och importörer av elektroniska cigaretter eller påfyllningsbehållare ska anmäla alla sådana produkter som de avser att tillhandahålla konsumenterna på den svenska marknaden till Folkhälsomyndigheten.

Elektroniska cigaretter och påfyllningsbehållare som inte har anmälts till Folkhälsomyndigheten får inte tillhandahållas konsumenterna på den svenska marknaden.

Det här bör rutinen innehålla

Rutinen ska innehålla uppgifter om hur du säkerställer att du och din personal inte säljer varor och produkter som inte är rapporterade eller anmälda till Folkhälsomyndigheten. En del i rutinen skulle exempelvis kunna vara att titta på den lista med varor och produkter som Folkhälsomyndigheten har en skyldighet att offentliggöra på sin webbplats.

[Lista på rapporterade tobaksvaror](#)

[Lista på anmälda e-cigarettor](#)

För dig som vill läsa mer

Lag

2 kap. 2, 4 och 7 §§ lagen (2018:2088) om tobak och liknande produkter

Förordning

2 kap. 1-8 §§ förordning (2019:223) om tobak och liknande produkter

Föreskrifter

Folkhälsomyndighetens föreskrifter om rapportering av ingredienser i tobaksvaror, årlig rapportering om marknadsundersökningar m.m. och utökad rapporteringsskyldighet samt anmälan och rapportering av nya tobaksvaror, HSLF-FS 2016:45.

Förarbeten

Regeringens proposition 2017/18:156, Ny lag om tobak och liknande produkter, sid 176 f.

Regeringens proposition 2015/16:132, Genomförandet av tobaksproduktdirektivets bestämmelser om e-cigarettor, sid 27f. och 84 f.

Regeringens proposition 2015/16:82, Åtgärder för ökad folkhälsa på tobaksområdet – genomförande av EU:s tobaksproduktdirektiv, sid 26 f., 55 f. och 73 f.

Vägledning till handläggare

Av rutinen ska det framgå hur näringsidkaren säkerställer att de inte säljer varor och produkter som inte är rapporterade eller anmälda enligt lagen (2018:2088) om tobak och liknande produkter. Näringsidkaren är inte ansvarig för själva rapporteringen eller anmälan. Det är tillverkaren och importören.

8. Skyldigheten att informera och ge stöd till personalen

Vad säger reglerna om information och stöd till personalen?

En näringsidkare som tillhandahåller tobaksvaror eller e-cigarett för försäljning ska ge personalen den information och det stöd som behövs för att de ska kunna följa lagen om tobak och liknande produkter och anslutande föreskrifter. Samma krav gäller även för partihandlare. Personalen ska få information och stöd oavsett om försäljningen sker via detaljhandel eller via gränsöverskridande distansförsäljning.

Varför finns reglerna om information och stöd till personalen?

Den som säljer eller lämnar ut tobaksvaror och e-cigarett till konsumenter är ansvarig för att verksamheten uppfyller de krav som ställs i lagen om tobak och liknande produkter. I många fall är det de anställda som utför själva försäljningen och inte den som är huvudansvarig för verksamheten. Det är därför viktigt att personalen får både den information och det stöd som de behöver för att kunna följa reglerna.

Det här bör din rutin innehålla

Det ska framgå av egenkontrollprogrammet hur du som näringsidkare eller partihandlare säkerställer att din personal får tillräckligt med information och stöd för att kunna följa lagen. Det är fortfarande förhållandevis lätt för ungdomar under 18 år att köpa tobaksvaror och e-cigarett, och därför tydliggörs kraven på den som säljer och lämnar ut dessa produkter. Att du som näringsidkare både informerar och ger personalen stöd så att 18-årsgränsen efterlevs är därför viktigt. Rutinen för att informera och stödja personalen kan se olika ut beroende på storleken på verksamheten, men den bör anpassas specifikt utifrån din verksamhet och personalens arbetsuppgifter. Observera att det kan vara olika regler som gäller för detaljhandel respektive partihandel.

Ge information

All personal bör ha fått information om nedanstående punkter. Det är särskilt viktigt att nyanställd personal har dessa kunskaper innan hon eller han börjar sälja tobak och e-cigarett. Ha gärna en checklista där du regelbundet checkar av att alla i personalen har fått nedanstående information.

- **Straffansvar** - Alla anställda ska veta att det finns ett personligt straffansvar i lagen om tobak och liknande produkter som innebär att näringsidkaren och personalen kan dömas till böter eller fängelse i högst 6 månader. (Läs mer i kapitel 8 Vad händer om jag inte följer lagen om tobak och liknande produkter?)

- **Åldersgränsen** - Åldersgränsen för att köpa tobaksvaror och e-cigarett är 18 år. Det är viktigt att personalen informeras och har god kännedom om detta. (Läs mer i kapitel 3 Ålderskontroll och klart synbar skylt.)
- **Kontrollköp av kommunen** - För att undersöka om ett försäljningsställe har bra rutiner för ålderskontroll kan kommunen göra kontrollköp. Detta innebär att en person som ser ung ut testar om det är möjligt att handla tobak eller e-cigarett utan att visa legitimation. (Läs mer i kapitel 3 Ålderskontroll och klart synbar skylt.)
- **Langning** - Det är inte tillåtet att sälja eller lämna ut en tobaksvara eller e-cigarett om man misstänker att den kommer lämnas vidare till en person under 18 år. (Läs mer i kapitel 3 Ålderskontroll och klart synbar skylt.)
- **Märkning av förpackning** - Det finns lagkrav på hur tobaksvaror och e-cigarett ska vara märkta, och det är straffbart för en näringsidkare att sälja produkter som är felaktigt märkta. (Läs mer i kapitel 2 Märkning och produktpresentation och i kapitel 8 Vad händer om jag inte följer lagen om tobak och liknande produkter.)
- **Mängden tobak i förpackningar** - Det finns minimikrav på antalet cigaretter, mängden rulltobak och antalet snusportioner som förpackningarna ska innehålla vid försäljning. (Läs mer i kapitel 6 Mängden tobak i en förpackning för vissa tobaksvaror.)
- **Marknadsföring** - Det är tillåtet med viss marknadsföring inne på försäljningsstället, till exempel neutral information om att du säljer tobaksvaror samt varulistor och prislister. (Läs mer i kapitel 5 Marknadsföring.)
- **Spårbarhets- och säkerhetsmärkning** - Den illegala handeln med tobaksvaror ska motverkas med det EU-gemensamma systemet för spårbarhet och säkerhetsmärkning. (Läs mer i kapitel 4 Identitets- och säkerhetsmärkning.)

Ge stöd

Personal som säljer eller lämnar ut tobaksvaror, och/eller e-cigarett kan hamna i konfliktfyllda situationer, till exempel om en minderårig inte vill visa legitimation eller vid misstanke om langning. Det är viktigt att du ger personalen det stöd som de behöver för att hantera dessa situationer, och det gäller särskilt för ung och oerfaren personal. Unga personer kan exempelvis få stöd från mer erfaren personal som finns tillgänglig under hela arbetspasset. Ett annat exempel är att lägga tobaksförsäljningen till en särskild kassa med erfaren personal.

Exempel på vad rutinen kan innehålla

- Beskriv hur ni säkerställer att personalen har fått information och utbildning om reglerna.
- Beskriv hur ofta personalen informeras eller utbildas om reglerna.
- Ange om det gäller extern eller intern utbildning eller information.
- Ange om det dokumenteras någonstans att ni har informerat eller utbildat personalen.
- Beskriv rutinen för hur oerfaren och ung personal ges extra stöd.
- Innan nyanställda börjar sälja tobak och e-cigarett är det viktigt att de känner sig trygga i hur

de ska hantera konfliktfyllda situationer och vet vem de kan vända sig till för att få hjälp.

- Beskriv rutinen för att ge information och stöd till personalen.
- Beskriv hur personalen får stöd i att hantera konfliktfyllda situationer.
- Ange om det finns mer erfaren personal som nyanställda och unga personer kan ta hjälp av under arbetspasset.

Det är lämpligt att regelbundet gå igenom egenkontrollprogrammet och reglerna för tobaksförsäljning med personalen. Dokumentera gärna detta för att säkerställa att alla i personalen har fått information och utbildning. Beskriv hur genomgången sker och hur ofta.

För dig som vill läsa mer

Om du vill läsa mer om vad lagen och förarbetena säger om information och stöd till personalen hittar du information här:

Lag

- 5 kap. 12 § lagen (2018:2088) om tobak och liknande produkter

Förarbeten

- Regeringens proposition 2017/18:156, Ny lag om tobak och liknande produkter, sid. 72 f. och 197.
- Regeringens proposition 2016/17:132, Genomförande av tobaksproduktdirektivets bestämmelser om e-cigarett, sid. 96.
- Regeringens proposition 2009/10:207, Olovlig tobaksförsäljning, sid. 16 f. och 35.

Vägledning till handläggare

Av rutinen ska det framgå hur näringsidkaren säkerställer att personalen har fått den information och det stöd som de behöver för att kunna följa lagen om tobak och liknande produkter. Det är speciellt viktigt att det framgår hur näringsidkaren har säkerställt att ålderskontrollen efterlevs.

Nedanstående punkter kan ni använda vid den sammanfattande bedömningen av om rutinen håller tillräcklig kvalitet.

Bedömning av rutinen

Du ska bedöma om den rutin som beskrivs i egenkontrollprogrammet rimligen kan säkerställa att näringsidkaren informerar och stöttar sin personal så att de kan följa de försäljningsregler som finns i lagen om tobak och liknande produkter.

När du bedömer rutinen kan du ta hjälp av dessa frågor:

- Hur ofta får personalen utbildning?
- Hur dokumenteras utbildningen eller informationen?

- Får kassapersonal mer ingående utbildning i att hantera till exempel kontroll av 18-årsgränsen än lagerpersonalen?
- Hur får personalen stöd i konfliktfyllda situationer?
- Får ung och oerfaren personal särskilt stöd?

9. Om du inte följer lagen om tobak och liknande produkter

Enligt lagen om tobak och liknande produkter kan du som näringsidkare få någon av nedanstående påföljder om du inte följer försäljningsreglerna:

- straffrättsliga påföljder som innebär att du kan dömas för brott mot lagen.
- administrativa påföljder som innebär att du får ett beslut från tillsynsmyndigheten som du måste följa.

Straffrättsliga påföljder

Du och din personal kan bli personligt straffansvariga om ni begår brott enligt lagen om tobak och liknande produkter. Det innebär att en domstol kan döma ut böter eller fängelse.

Straffbart för näringsidkaren och personalen

Det är straffbart för dig och din personal att

- sälja eller lämna ut en tobaksvara eller e-cigarett till någon som inte har fyllt 18 år
- sälja eller lämna ut en tobaksvara eller e-cigarett om det finns särskild anledning att anta att varan eller produkten kommer att lämnas över till någon som inte har fyllt 18 år.

Straffbart för näringsidkaren

Det är straffbart för dig som näringsidkare att

- sälja tobaksvaror utan tillstånd; om du säljer varor utan tillstånd kan du dömas till böter eller fängelse i högst två år, och om brottet är grovt kan du dömas till fängelse i upp till sex år
- sälja e-cigaretter utan att ha anmält försäljningen till kommunen
- sälja tobaksvaror och e-cigaretter som saknar hälsovarningar eller som har felaktiga hälsovarningar
- sälja e-cigaretter som saknar informationsblad.

Administrativa påföljder

Kommunen har tillsyn över försäljningen på försäljningsstället. Om du som är näringsidkare bryter mot reglerna i lagen om tobak och liknande produkter kan kommunen besluta om administrativa påföljder, exempelvis ett föreläggande eller förbud, med eller utan vite. Ett vite är ett belopp med pengar som du ska betala om du inte följer kommunens beslut. Vitet döms ut av en domstol. Beloppet kan bestämmas i förväg och kan uppgå till tiotusentals kronor.

Beslut som en del av kommunens tillsyn

Kommunen får besluta om förbud och förelägganden på de områden som den har tillsyn över:

- handel med tobaksvaror och e-cigarettor
- marknadsföring av tobaksvaror på försäljningsstället
- märkning av tobaksvaror och e-cigarettor.

Beslut om att återkalla försäljningstillstånd för tobaksvaror

Kommunen kan återkalla ditt försäljningstillstånd, vilket innebär att du som näringsidkare inte längre får sälja tobaksvaror. Det kan hända om du på ett allvarligt sätt bryter mot reglerna i lagen om tobak och liknande produkter eller gör det flera gånger. Om kommunen bedömer att en återkallelse av försäljningstillståndet är för strängt kan du i stället få en varning, för att markera att kommunen uppfattar överträdelsen som allvarlig.

Beslut om förbud att sälja e-cigarettor

Kommunen kan också förbjuda dig som näringsidkare att sälja e-cigarettor om du på ett allvarligt sätt bryter mot reglerna i lagen om tobak och liknande produkter eller gör det flera gånger. Försäljningsförbudet gäller då i högst sex månader. Om kommunen bedömer att ett försäljningsförbud är för strängt kan du i stället få en varning, för att markera att kommunen uppfattar överträdelsen som allvarlig.

Besluten kan överklagas

Om du är missnöjd med kommunens beslut kan du överklaga det till en allmän förvaltningsdomstol. Det framgår av kommunens beslut hur du kan överklaga det.

För dig som vill läsa mer

Reglerna om administrativa påföljder och straffrättsliga påföljder hittar du i

- 7 kap. 4-6, 9-13 och 15 §§ samt 10 kap. 1-4 §§ lagen (2018:2088) om tobak och liknande produkter.